The Šventoji 1 Stone Age Site

In 2016, in implementing the project *The diet of the first farmers in Lithuania, 3200–2400 cal bc: Biochemical investigation of food residues from ancient pottery* (APP–6/2016), which is financed by the Research Council of Lithuania, a survey investigation was conducted at the Sub-Neolithic–Neolithic Šventoji 1 site. In order to determine the boundaries of the previous trenches and foresee the most promising locations to excavate, 44 boreholes were drilled and 5 test pits (18 m^2) and 2 trenches (30 m^2) were excavated (Fig. 1). 8 flint, 12 amber, and 5 wooden artefacts, 31 sherds of hand built pottery, and 126 worked and natural stones that had been used as new weights were discovered in the lacustrine sediments (sapropel) as well as in the topsoil and the backfill of the old trenches (Figs. 2–3). Based on the typology of the pottery and the stratigraphy, the finds date to the Late Sub-Neolithic–first half of the Neolithic (3200–2400 cal bc). During the investigation, the location of R. Rimantienė's 1967–1969 trenches was identified but the archaeological layer beside them appeared to contain too little information to be able to meet the project's objectives and therefore the investigation was not expanded. A possibility remains that layer fragments with greater find densities have survived at other parts of the Šventoji 1 site but in order to find them, it will be necessary to plan a systematic field evaluation with test pits and trenches in a significantly greater area.

Gytis Piličiauskas,
Lukas Gaižauskas, Algirdas Kalinauskas, Kęstutis Peseckas, Juras Rutavičius,
Giedrė Piličiauskienė

Šventosios 40 senovės gyvenvietė

Šventosios 40 gyvenvietė yra Baltijos ledyninio ežero žvyringoje terasoje, H_{abs} 5,50–7,50 m, aukštame kairiajame Šventosios upės krante (Palangos miestas). Tai sausa smėlinio tipo gyvenvietė su nestratifikuotu archeologiniu sluoksniu ir įvairių periodų archeologiniais radiniais. 1967 m. čia tirta 14x2 m dydžio bandomoji perkasa, kurioje rasta virvelinės keramikos, gludintų akmeninių kirvių fragmentų, daug skaldyto titnago, šiek tiek gintaro. Ariamoje dirvoje aptiktas labai retas gyvenvietėms radinys – bronzinis pjautuvas (Rimantienė R., *Akmens amžiaus žvejai prie Pajūrio lagūnos*, Vilnius, 2005, p. 479–482). 2013 m. Šventosios 40 gyvenvietėje ištirta 16 šurfų, aptikta mezolito–neolito titnago radinių, neolitinės keramikos, akmeninis kirvis, XVIII a. radinių (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 34–40).

2016 m. Šventosios 40 gyvenvietėje vykdyti tyrimai, įgyvendinant projektą „Pirmieji indoeuropiečiai Lietuvoje. Virvelinės keramikos kultūra 2900–2400 m. pr. Kr." (LIP–011/2016; vadovas G. Piličiauskas, 2016–2018 m.). Kintamos srovės gradiometru *GRAD–601* atlikta magnetometrinė žvalgyba 0,78 ha plote, išgręžti 25 metro gylio gręžiniai, ištirtas 1 šurfas (1 m^2) ir 4 perkasos (31 m^2). Magnetometriniais tyrimais siekta lokalizuoti nežinomas priešistorines įgilintas struktūras, tačiau tyrimai nesuteikė vertingų duomenų šiuo klausimu. Gręžiniais mėginta nustatyti jau žinomų įgilintų archeologinių struktūrų kontūrus. Šurfas tirtas ieškant

1 pav. Tyrimų Šventosios 40 gyvenvietėje planas. 1 – 2016 m. iškasos; 2 – 2013 m. šurfai; 3 – gyvenvietės teritorija. G. Piličiausko brėž.

Fig. 1. A plan of the investigations at Šventoji 40 Settlement. 1 – 2016 diggings; 2 – 2013 test pits; 3 – territory of the settlement.

2 pav. Vėlyvojo mezolito (apie 6000 cal BC) įgilinto pastato su židiniu pjūvis. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 2. The section of the Late Mesolithic (circa 6000 cal bc) sunken building and its hearth.

neolitinės gyvenvietės centro – tikrinant dar nepažįstamą archeologine prasme teritoriją tarp tirtų perkasų ir upės. Jame aptikta neaiškios kilmės juosvo smėlio dėmė ir tik viena titnago nuoskala dirvožemyje. Perkasomis siekta ištirti 2 didžiulius įgilintus archeologinius objektus, aptiktus šurfuojant 2013 m. Norėta nustatyti jų amžių, funkciją, paimti mėginius makrobotaniniams tyrimams.

Perkasos 1–3 ištirtos R dalyje, jos jungtos viena prie kitos. Perkasa 4 tirta už 80 m į V nuo perkasų 1–3 (1 pav.). Nesuartas archeologinis sluoksnis, dirvožemis, įgilintų objektų užpildai kasti kastuvais arba mentelėmis, o žemės iš kiekvieno 50x50 cm dydžio kvadrato ir 7–10 cm storio lygio išplautos per 4 mm akies sietus. Vanduo tiektas iš Šventosios upės žarnų ir benzininio siurblio sistema.

Perkasose 1–3 (19 m^2) dirvožemis buvo smėlingas ir žvyringas, tamsiai pilkai rudas arba pilkas, 20–30 cm storio. Giliau slūgsojo žvyringas, smulkus ir vidutinio rupumo, nuo rusvo iki ryškiai rudo oršteinuoto smėlio sluoksnis. Archeologiniai radiniai buvo aptinkami abie-

juose sluoksniuose, o įžemis vizualiai neišsiskyrė. Dirvožemyje buvo titnago skaldos, vėlyvajam mezolitui būdingų mikrolitų, šamotinės (neolitinės) ir mineralinėmis priemaišomis liesintos (greičiausiai bronzos amžiaus) keramikos. Rudo žvyringo smėlio kraige iš karto po suartu sluoksniu pasirodė vos tamsesnės neryškios, netaisyklingų pavidalų dėmės, tačiau aiškesni įgilintos struktūros (objekto 9) kontūrai išryškėjo tik nuėmus dar vieną 7–10 cm storio sluoksnį. Tai buvo pilkai rudo žvyringo, degėsingo ir humusingo smėlio dėmė, maždaug 3 m skersmens ir 30 cm storio, netaisyklingo apskritimo pavidalo. Jos Š dalyje aptiktas maždaug 60 cm skersmens, 20 cm gylio apvalus pagilinimas – įgilinta laužavietė su perkaitusiais ir suskilusiais akmenimis (2 pav.). Tokių akmenų pasitaikė ir visame objekto užpilde, tačiau gerokai mažiau. Objekte 9 rasta dvipoline technika skaldyto titnago skaldos. Jis neišsiskyrė didesniu už aplinką archeologinių radinių tankiu, tačiau tik jame buvo perdegusių lazdyno riešutų kevalų. Dar svarbu tai, kad neolitinė ir bronzos amžių keramika buvo aptinkama dirvožemyje ir žvyringo smėlio viršutinėje dalyje, tačiau objekte 9 jos beveik nebuvo. Dvi anglies ir sudegusio lazdyno riešuto kevalo AMS C^{14} datos patvirtina, kad objektas 9 yra iš 6000 cal BC laikotarpio. Taigi ištyrėme įgilintą vėlyvojo mezolito pastatą.

Po objekto 9 užpildu arba greta jo pastebėtos dar 6 pilko smėlio dėmės, apvalios arba pailgos, 13–60 cm skersmens, apvaliais dugnais, 5–10 cm gylio nuo fiksuoto paviršiaus. Dalis jų gali būti stulpavietės. Į ŠR nuo objekto 9, prie pat jo aptikta laužavietė (objektas 16), greičiausiai vienalaikė kaip objektas 9. Tai apvali 30 cm

3 pav. Vėlyvojo mezolito (1–7, 10–15), neolito arba bronzos amžiaus pradžios (8–9) ir neaiškios chronologijos titnago dirbiniai ir skaldytiniai (16–19). G. Piličiausko nuotr.

Fig. 3. Flint artefacts: Late Mesolithic (1–7, 10–15), Neolithic or Early Bronze Age (8–9), flint ware and cores with unclear chronology (16–19).

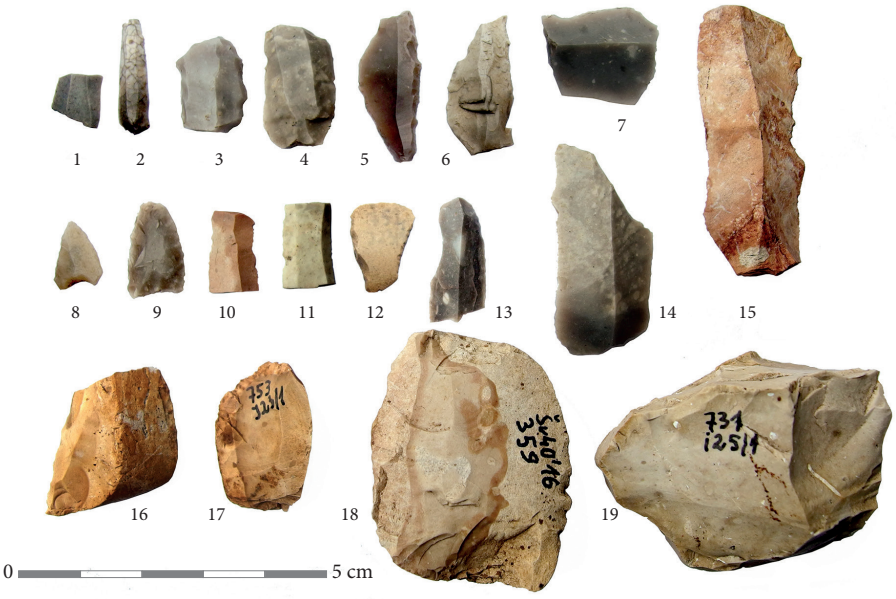

4 pav. Neolitinė (1–3, 5) ir bronzos amžiaus (4) keramika. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 4. Neolithic (1–3, 5) and Bronze Age (4) pottery.

skersmens, 10 cm storio juodo degėsingo smėlio dėmė. Joje prigrūsta perkaitusių akmenų, kitokių archeologinių radinių nebuvo. Į ŠV nuo objekto 9 pastebėta labai neryški, vos pilkesnė ir margesnė už aplinkinį rudą žvyringą smėlį apie 90 cm skersmens, 75 cm gylio dėmė (objektas 18). Duobėje buvo keletas titnagų, taip pat neolitinės ir bronzos amžiaus keramikos, tad ji tikrai ne ankstesnė už neolitą.

Perkasa 4 ištirta 2013 m. šurfe aptikto įgilinto objekto vietoje, kurio kontūrai 2016 m. apytikriai nustatyti gręžiniais. Perkasos dydis – 6x2 m. Dirvožemis buvo smėlingas, tamsiai pilkai rudas arba pilkas, 30–40 cm storio. Jame rasta dvipolinę, nuoskalinę ir skeltinę technikas rodančios titnago skaldos, vėlyvajam mezolitui būdingų mikrolitinių dirbinių, gremžtukas, neolitinės ir bronzos amžiaus keramikos (3–4 pav.), 1701 m. Prūsijos karalystės šilingas, XVIII a. koklių ir žiestos keramikos. Giliau – žvyringas smėlis, smulkus ir vidutinio rupumo, nuo rusvo iki ryškiai rudo, oršteinuoto, jau tik su akmens ir bronzos amžiaus radiniais. Įžemis vizualiai neišsiskyrė. Iš karto po dirvožemiu didesnėje perkasos dalyje pasirodė pilkas smėlis (objektas 19). Jo užpildas humusingas ir degėsingas, su perkaitusiais ir suskilusiais akmenimis, perdegusiais lazdyno riešutų kevalais, negausia titnago skalda. Rasta ir lipdytinės keramikos. Gylis nuo dirvožemio pado – 35–45 cm, ilgis – ne mažiau kaip 5 m, plotis – 5 m. Š objekto dalis amorfiška, tačiau R ir V ribos gana aiškios. Objekto 19 kilmė kol kas nėra aiški. Tai galėjo būti įgilinto mezolitinio pastato liekana kaip objekto 9 atveju perkasose 1–3, tačiau duobė žvyringo smėlio terasoje galėjo būti išgraužta ir jūros, tiksliau – Baltijos ledyninio ežero. Pašalinus objekto 19 užpildą arba greta jo išryškėjo 10 juosvo arba pilko smėlio dėmių. Dalis jų, galbūt ir visos – gamtinės kilmės. Dėmės pailgos arba apvalios, 15–40 cm skersmens, netaisyklingais arba apvaliais dugnais, 5–40 cm gylio. Kai kurios aiškiai su medžių šaknų „rankovėmis“, kitas gaubia tamsesnis kontūras, matyt, irgi medžių kelmų vietos, tik degusių (objektas 28). Visgi dalis galėjo būti stulpavietėmis. Radinių įgilintuose objektuose labai reta – tik kelios titnago nuoskalos.

Iš viso 2016 m. tiriant Šventosios 40 radimvietę rastos 595 titnago nuoskalos ir dirbiniai (666 g), 148 lipdytinės keramikos fragmentai (482 g), 59 smulkūs, daugiausia perdegę gyvūnų kaulų fragmentai (14 g), užfiksuoti 266 skaldyti arba perkaitę ugnyje akmenys. Makrobotaniniams tyrimams paimti grunto mėginiai iš įgilintų objektų, nesistemingai, kur buvo daugiausia degėsių. Išflotuota apie 400 l archeologinio sluoksnio.

Šventoji 40 Old Settlement

In 2016, in implementing the project *First Indo-Europeans in Lithuania. Corded Ware Culture, 2900–2400 cal bc* (LIP–011/2016), which is financed by the Research Council of Lithuania, an investigation was conducted at Šventoji Old Settlement II, also known as the Šventoji 40 site. During this investigation, a magnetic

survey was conducted in 0.78 ha, 25 1 m deep boreholes were drilled, and 4 trenches and 1 test pit (32 m^2) were excavated (Fig. 1). All of the excavated archaeological layer was wet sieved using 4 mm mesh. The undisturbed archaeological layer was roughly 20 cm thick and at the sunken features, up to 70 cm thick. 21 sunken features were recorded. Although the majority were probably of natural origin, some were prehistoric fire sites, postholes, and building remains. A 3 m diameter sunken building with a sunken hearth (feature 9) was radiocarbon dated to the Late Mesolithic, i.e. circa 6000 cal bc (Fig. 2). A total of 595 flint flakes and artefacts (666 g), 148 sherds of hand built pottery (482 g), and 59 small fragments of animal bone (14 g) were discovered. The finds date to the Late Mesolithic, Neolithic (Corded Ware culture), Bronze Age (Figs. 3–4), and 18th century. Around 400 l of soil from the undisturbed archaeological layer and sunken structures was floated and the burnt plant remains given to specialists.

Tomas Rimkus

Žvalgymai Ančios ir Šešuvies upių pakrantėse

2016 m. birželio–lapkričio mėnesiais vykdyti archeologiniai tyrinėjimai Ančios ir Šešuvies upių pakrantėse, Tauragės rajono ribose. Tyrimų tikslas buvo rasti pirmuosius Tauragės krašto akmens amžiaus paminklus bei papildyti rajono žemėlapį naujais archeologiniais objektais. Žvalgymams pasirinktos dvi vienos vandeningiausių krašto upių – Ančia ir Šešuvis. Tai upės su giliai išgraužtomis vagomis, įspūdingais slėniais, kuriuose randama geležies amžiaus kapinynų ir piliakalnių. Tačiau Tauragės krašte apie konkrečias akmens amžiaus laikotarpio radimvietes iki šiol duomenų nebuvo. Muziejuose užfiksuoti šio laikotarpio eksponatai bemaž visi be aiškių metrikų. Nors krašte nėra didžiulių ežerų, tankus hidrografinis upių ir upelių tinklas leidžia manyti, kad šiose apylinkėse buvo itin patogių vietų įsikurti akmens amžiaus bendruomenėms.

Ieškant archeologinių paminklų daugiausia naudoti reljefiniai krašto žemėlapiai, kurie leido prognozuoti galimo paminklo egzistavimą tam tikroje vietoje. Per tyrimų laikotarpį vizualiai išžvalgyta apie 183 ha žemės paviršiaus ploto, iškasti du 1 m^2 šurfai ir išgręžti du 1 m ilgio gręžiniai, surasti 29 radiniai. Abiejų upių pakrantėse iš viso surastos šešios radimvietės daugiausia su titnago ir kvarco dirbiniais. Visi radiniai aptikti žemės paviršiuje – ariamuose laukuose arba į paviršių išmestame grunte. Radimvietės užfiksuotos GPS sistema, jų tyrimai bus tęsiami ateityje.

Kalniškių radimvietė I yra apie 170 m į Š nuo Kalniškių piliakalnio, apie 200 m R kryptimi nuo Simėnų piliakalnio ir apie 2,325 km į ŠV nuo plento Tauragė–Šiauliai. Objektas yra Ančios upės kairiajame krante, ant pirmosios viršsalpinės terasos krašto. Terasos aukštis apie 1,5 m. Žvalgymų metu čia buvo ariamas laukas, vėliau pasėta žolė ir ganomi galvijai (1 pav.). Suartame lauke rasta balkšva, melsva ir bespalve patina padengtų titnagų grupė (iš viso 5 radiniai). Radinius daugiausia sudarė dirbinių fragmentai. Aptikti du skaldytinių fragmentai, vienas prastai išlikęs mikrorėžtukas, vienas peiliukas ir neapskaldytas titnago žaliavos gabalas (2 pav.). Pagal technologinius dirbinių ypatumus ir patinos spalvos intensyvumą radimvietė turėtų būti datuojama finalinio paleolito pabaiga – neolito pirmąja puse.

Kalniškių radimvietė II nuo pirmosios nutolusi apie 107 m į ŠR ir apie 2,35 km į ŠV